یاسای دیوانی ریقابەی دارایی هەرێمی کوردستانی عێراق

بە ناوی خوای بەخشندەو میهرەبان
بە ناوی گەلەوە
ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق
ژمارەی دەرهێنان: ٣٠
مێژووی دەرهێنان: ٢٠٠٠/١٢/٧

«بڕیار»

پشت بە حوکمەکانی بڕگە (١)لە ماددەی (٥٦)و ماددەی (٥٣)ی یاسای ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی (١٩٩٢)و لەسەر داواکاریی ژمارەی یاسایی ئەندامانی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق و ئەو یاساکارییەش کە ئەنجومەنی نیشتمانی لە دانیشتنی ژمارە(٢٠)ی لە ڕۆژی (٢٠٠٠/١٢/٦)یدا کردوویەتی بڕیاری دەرهێنانی ئەم یاسایەمان دا :

یاسای
ژمارە (١٤)ی ساڵی (٢٠٠٠)
یاسای
دیوانی ریقابەی دارایی هەرێمی کوردستانی عێراق

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم دەسەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریانە:

١ـ هەرێم: هەرێمی کوردستانی عێراق.

٢ـ دیوان: دیوانی ریقابەی دارایی هەرێم.

٣ـ ئەنجومەن :ئەنجومەنی ریقابەی دارایی هەرێم.

٤ـ سەرۆک: سەرۆکی دیوانی ریقابەی دارایی هەرێم.

٥ـ دەسەڵاتی ریقابە: ئەنجومەن و سەرۆکی ئەنجومەنە، یان هەر فرمانبەرێکی

دیوانە کە یەکێ لەو دوانە (اختصاص) ێکی دارایی پێ دابێ.

ماددەی دووەم:

دەسەڵاتدارییەک بۆ ریقابەی دارایی لە هەرێمدا بەناوی (دیوانی ریقابەی دارایی هەرێمی کوردستانی عێراق)دادەمەزرێ، کە شەخسییەتی مەعنەوی و سەربەخۆیی دارایی و ئیداری خۆی هەبێ و، بۆیشی هەبێ هەموو رەفتارێکی یاسایی بۆ وە ئاکام گەیاندنی ئەرکی سەرشانی خۆی پیادە بکات. نوێنەری ئەم دەسەڵاتدارییە سەرۆکەکەیەتی، یان ئەو کەسەیە کە سەرۆک ئەو دەسەڵاتەی پێ دەدا.

ماددەی سێیەم:

دیوان بە ڕابەری بزاڤی رزگاریخوازانەی کوردەوە پێوەندە.

ماددەی چوارەم:

سەرۆکی دیوان لەسەر پێشنیاری سەرەک وەزیران و رەزامەندیی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، بەفەرمانێکی ڕابەری بزاڤی رزگاریخوازانەی کورد دادەمەزرێ. سەرۆکی دیوان پلەی وەزیریی هەیەو، لەڕووی مووچەو دەرماڵەو خانەنشینی و خزمەت و تەشریفاتەوە مافی وەزیریی هەیە.

ماددەی پێنجەم:

ماوەی سەرۆکایەتیی ئەنجومەن (٤) چوار ساڵەو، تازەبوونەوەشی لەباردا هەیە بەبڕیارێکی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق، ئەنجومەنی نیشتمانی بۆیشی هەیە لەسەر داواکاریی سەرەک وەزیران لەو مەنسەبە ئیعفای بکات و، ڕابەری بزاڤی رزگاریخوازانەی گەلی کوردیش بۆی هەیە قبوڵی دەست لەکار هەڵگرتنی بکات.

پێکهاتەکانی دیوان

ماددەی شەشەم:

دیوان لەمانە پێک دێ:

یەکەم:
١ـ سەرۆکی دیوان: دەبێتە سەرۆکی ئەنجومەن.
٢ـ نوێنەر(نائب)ی سەرۆک: دەبێتە نوێنەری سەرۆکی ئەنجومەن.
٣ـ بەڕێوەبەرە گشتییەکانی دیوان: دەبنە ئەندامانی ئەنجومەن.
دووەم:
بەڕێوەبەریی گشتیی کاروباری ئیداری و دارایی و یاسایی و هونەریی دیوان.
بەڕێوەبەرێکی گشتی سەرۆکایەتیی دەکاو، ئەم ئەرک و فرمانانەی دەبێ:
١ـ تەیارو ئامادەکردنی خزمەتگوزاریی ئیداری و دارایی و یاسایی بۆ هەموو پێکهاتەکانی دیوان.
٢ـ ئەرک و فرمانی هونەری و پیشەیی کە بۆ ئیش و کاری ریقابە پێویستن، هەروەها ئەرکی دۆزینەوەی شێوازی بەرەو باشتر بردنی ریقابەکاری و زیاتر چالاک کردن و بەرزکردنەوەی ئاستی کار هەڵسوڕاندن، بە تەگبیرو هاوکۆمەکی لەگەڵ دایەرەو بەڕێوەبەرییەکانی دیکەی دیواندا.

ماددەی حەوتەم:

ئەوەی بە سەرۆکی دیوان دادەمەزرێ، دەبێ ئەم شەرتو شروتەی هەبێ:
١- دەبێ هاوولاتی هەرێم بێت و، نشینەی هەرێم بێت.
٢- دەبێ بڕوانامەیەکی سەرەتایی زانکۆیی لە زانستی دارایی یا ئابووری، یا یاساییدا هەبێ و دوای وەرگرتنی ئەو بڕوانامەیەش، ماوەیەک، بەکردار خزمەتی هەبێ لە(١٢ساڵ)کەمتر نەبێ و، بۆ هەڵگرانی بڕوانامەی ماجستێر لە یەکێ لەو زانستانەدا، لە(١٠ساڵ)کەمتر نەبێ و، بۆ هەڵگرانی بڕوانامەی دکتۆرایش لە یەکێ لەو زانستانەدا لە(٧ساڵ)کەمتر نەبێ، یان زووتر وەزیر بووبێ.
٣- نابێ بەتاوانێک حوکم درابێ سیفەتی دەستپاکی یان ناوبانگی نەنگ کردبێ.

ماددەی هەشتەم:

نوێنەری سەرۆک و بەڕێوەبەرە گشتییەکانیش لەسەر پێشنیاری سەرۆکی

ئەنجـومـەنی وەزیران، بە فـەرمـانی ڕابەری بزاڤی ڕزگـاریخـوازانەی کـورد دادەمـەزرێن، بەڵام فـرمـانبـەرانی دیکە، ئەوە، سـەرۆکی ئەنجـومـەن، خـۆی دایاندەمەزرێنێ.

ماددەی نۆیەم:

سەرۆکی ئەنجومەن کە بەرەفتاری ڕەسمی ئەرک وفرمانی ڕیقابەی دارایی، بەپێی حوکمـەکانی ئەم یاسایە هەڵدەسووڕێنێ، ناشێ بەهۆی ئەو ئەرک وفـرمـانەوە تەعـقـیـبـاتی یاسـایی دەرهەق بکرێ مـەگـەر بە وەرگـرتنی ڕەزامـەندیی ڕابەری بزاڤی ڕزگـاریخـوازانەی گـەلی کـورد بەڵام دەرهەق بە نوێنەری سەرۆک وبەڕێوەبەرە گشتییەکان وفرمانبەرەکانی دیکە ئەوە بە ڕەزامەندیی سەرۆکی ئەنجومەن تەعقیباتی یاسایی دەرهەق دەکرێ.

ماددەی دەیەم:

یەکەم:

١ـ نوێنەری سەرۆک پلەی تایبەتی هەیە.

٢ـ ئەوەی بەنوێنەری سـەرۆک دابمەزرێ، دەبێ ئەم شـەرتو شـروتـانەی تێـدا هەبێ:

أـ دەبێ هاووڵاتی هەرێم بێت و نشینەی هەرێم بێت.

ب ـ دەبێ بڕوانامەیەکی سەرەتایی زانکۆیی لە زانستەکانی دارایی یا ئابووری یان یاسـاییـدا هەبێ و، لە ئەرک و فـرمـانێکیـشدا پەیوەندیی بە ڕیقـابەی داراییـەوە هەبێ بۆ مـاوەیەک وەزیفـەی دیبێ لە(١٢) سـاڵ کـەمـتـر نەبێ، بەڵام بۆ ئەوەی بڕوانامەی ماجستێری لە یەکێ لەو زانستـانەدا هەبێ، ئەوە ئەبێ خزمـەتی لە(١٠) سـاڵ کـەمـتـر نـەبێ و، ئەوەش کـە دکـتـۆرای تێـدا وەرگرتووە دەبێ خزمەتی لە(٧) ساڵ کەمتر نەبێ.

ج ـ نابێ بە تاوانێ حوکم درابێ سیـفـەتی دەسـتـپـاکی یان ناوبانگی نەنگ کردبێ.

دووەم: ئەوەی بە بەڕێوەبەری گشتی دابمەزرێ دەبێ ئەم شەرتوشروتەی تێدابێ:

١ـ دەبێ هاووڵاتی هەرێم بێت و نشینەی هەرێم بێت.

٢ـ دەبێ، لە کەمی، بڕوانامەیەکی سەرەتایی زانکۆیی لە پسپۆڕییەکدا پێوەندیی بە ریقابەی داراییەوە هەبێ، ببێ و، دەبێ دوای وەرگرتنی بڕوانامەکەش لە ئەرک و فرمانێکدا پێوەندیی بەریقابەی داراییەوە هەبێ بۆ ماوەیەک بە کردار وەزیفەی دیبێ لە(١٠) ساڵ کەمتر نەبێ.

ماددەی یازدە:

سەرۆکی دیوان و نوێنەرەکەی و بەڕێوەبەرە گشتییەکان و کارمەندانی ریقابەو تەدقیقکردن، خۆیان بۆ ئەرک و فرمانی وەزیفەکەیان تەرخان دەکەن، بۆیشیان نییە لە کتێب دانان و موحازەرە بەولاوە، لە دوای دەوامی رەسمیش هیچ پیشەو کارێ هەڵسووڕێنن.

ماددەی دوازدە:

سەرۆکی دیوان بۆی هەیە بەڕێوەبەرایەتی و بەش و هۆبەی نوێ لە پێکهاتەکانی دیواندا بکاتەوە یان دابخات.

ماددەی سیازدە:

ئەمانەی خوارەوە دەکەونە ژێر رکێف و دەسەڵاتی ریقابەی داراییەوە:

١ـ هەر دایەرەیەک لەدایەرەکانی هەرێم یان هەر لایەنێکی دیکە، دارایی گشتی لە رێگەی جیبایە، یا خەرجکردن، یا پلان دانان، یا سەیرەفە، یا بازرگانی، یا رەنێوهانینی شمەک یا پێشکەش کردنی خزمەتگوزارییەوە هەڵسووڕێنێ.

٢ـ سەندیکاو یەکێتی و کۆمەڵە و هەیئە و رێکخراوە جەماوەرییەکان و هەر لایەنێکی دیکەش کە مەنفەعەتێکی گشتیی لە خۆی گرتبێ.

٣ـ رابەری بزاڤی رزگاریخوازی گەل بۆی هەیە هەر لایەنێکی دیکەش کە لەم ماددەیەدا ناوی نەهاتبێ بیخاتە ژێر رکێفی ریقابەی دیوانەوە.

ـ ئەرک وفرمانی دیوان ـ

ماددەی چواردە:

یەکەم: دیوان حساباتی هەموو ئەو لایەنانەی کەوتبنە ژێر رکێفی ریقابەی

داراییـەوە ریقـابەو تەدقـیـقی دەکـا تا دڵنـیـابێ لەوە کـە یاسـاو پێـڕۆ و ڕێنماییەکان بەدروستی بەپێی ڕێسا و ئوسوڵ وپێودانگی کارپێکراوو ڕێگا وشێوازی باوو بەردەست خراونەتەکارو، بۆیشی هەیە کە:
١- هەموو موعامەلەکانی خەرجی گشتی(الانفاق العام)، بەمووچەو دەرماڵە وخەڵاتیشەوە فەحس و تەدقیق بکا تا لەدروستییان دڵنیابێ.
٢- دڵنیابێ لەوە کە لە(ئیعتیمادات)ی بەشە بوجەی خۆی زیاد نەڕۆیشتبێ.
٣- دڵنیابێ لەوە کە ئەو داراییە گشتییە لەو پێناوەدا خرابێتە کار کە بۆی دانراوەو، بەفـیـڕۆ نەچووە، یا دەست بڵاوی، یا خـراپ ڕەفـتـاریی تێـدا نەکراوەو، داهات وسوودەکانیشی لەسەنگ دەدا.
دووەم: فەحس و تەدقیقکردنی معامەلەکانی خەملاندن و، بەئەنجام گەیاندنی جیـبـایەو داهاتی گـشـتی، بۆ ئەوەی لە دروسـتـیی شـێـوازی ئیـجـرائاتی کارپێکراوو سەلامەتیی جێبەجێ کردنیان دڵنیابێ.
سێیەم: پێشکەشکردنی کۆمەکی هونەری لە هەموو بوارێکی حسابکاری و ریقابەکاری و هەموو کاروبارێکی ئیداری و ڕێکخستنیش کە پەیوەندیی پێـیـانەوە هەبێ، هەروەها لەدانان وبەرەوچاکـتـر گـۆڕینی ڕێسـاو ئوسـوڵ وپێودانگی حسابکاری و ریقابەکاریشدا هاوبەشی دەکا.
چوارەم: خـولی خوێندن و بەکـارخسـتن، بۆ فرمـانبـەران و هی دیکەش ڕێک دەخـاو، ئەنجـومـەن بۆی هەیە بەپێی یاسـا کـارپێکراوەکـان دەرمـاڵەشـیـان بداتێ.
پێنجەم: هەموو لایەنێ کەوتبێتە ژێر ڕکێفی ریقابەی داراییەوە، دیوان ڕای خۆی دەربارەی خشتەو بەیانات و ڕاپۆرتەکانیـان کە پەیوەندییـان بە ئیش وبزاف و بارودۆخی داراییەوە هەبێ دەردەبڕێ و، بۆیشـیـان روون دەکـاتەوە کـە تا چ ڕاددەیەک بەپێی یاسـاو ڕێسـا و ئوسـوڵـی کـارپێکراوی حـسـابی ڕێک خـراون و تا چ ڕاددەیەکـیش لەگەڵ حـەقـیـقـەتی مـەرکـەزی دارایی و ئەنجامەکانی ئەو بزاڤانەدا یەک دەگرنەوە.
شـەشـەم: دیوان ڕاپۆرتێکی (نیـو سـاڵ جـارێ)پێـشکـەش بە ڕابەری بزاڤی

رزگاریخوازی گەل و سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانی و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران دەکات و رای خۆی تێدا دەربارەی دۆخی دارایی و ئیداری و ئابووریی بواری ریقابەی دارایی لە هەرێم و ئەو ئەرک وفرمانەش کە خۆی ئەنجامی داوە دەردەبڕێ.

حەوتەم: دیوان مافی ئەوەی هەیە هەموو بەڵگەنامەو ئیزبارە و معامەلەو کاغەزێ پێوەندییان بە کاروباری ریقابەی دارایی ئاشکرا و نهێنیشەوە هەبێ، ببینێ، تەنها ئەوە نەبێ کە ڕابەری بزاڤی رزگاریخوازی، لەسەر پێشنیازی سەرەک وەزیران وەلای دەخا.

ماددەی پازدەم:

ڕابەری بزاڤی رزگاریخوازی کورد بۆی هەیە هەموو، یا هەندێ مەسەلە و بەڵگەنامەی نهێنی کە خۆی بە زەرووری بزانێ، یا بۆ ئاسایشی نەتەوەیی گرنگ بێ، لە حوکمی ماددە «١٤»ی ئەم یاسایەی ببوێرێ.

کارە تایبەت و دەسەڵاتەکانی ئەنجومەن

ماددەی شازدەم:

یەکەم : ئەنجومەن بۆی هەیە ئەم دەرماڵانە بدات بە فرمانبەرانی دیوان:

١ـ دەرماڵەی ریقابە، لە «٢٥٠ ٪» دووسەدو پەنجا لە سەدی مووچەی فرمانبەر نەترازێ.

٢ـ دەرماڵەی گواستنەوە و مەترسی و کاروباری تایبەت کە لە «١٥٠ ٪»سەدو پەنجا لەسەدی مووچەی فرمانبەر نەترازێ.

٣ـ هەر فرمانبەرێکی دیوان کە نیشانەی لێهاتوییەکی باڵای پێوە دیاربێ، یان کوششێکی لە رادەی خۆ بەدەری بەخەرج دابێ و ئەنجومەن بۆی ئیقرار کردبێ، ئەوە قیدەمێکی بۆ مەبەستی عەلاوە و تەرفیع لە «یەک ساڵ» زیاتر نەبێ، پێ دەدرێ.

دووەم : ئیقرارکردنی پلان و بنیچەکانی ئیش کردن لە ناو دیوان وئیقرارکردنی شێوازەکانی جێبەجێ کردنیان.

سێیەم: دیارکردنی چوارچێوەی ئیش و کاری بەڕێوەبەری و دایەرەکانی دیوان و ، ڕێساکانی ڕێکخستنیان.
چوارەم: ئامادەکردنی پرۆژەی بوجەی ساڵانەی دیوان و گفتوگۆ لەسەر کردنی لەگەڵ وەزارەتی دارایی و ئابووریدا بۆ ئەوەی بخرێتە ناو بوجەی گشتیی هەرێمەوە.
پێنجەم: لێکۆڵینەوەی هەموو ئەو راپۆرت و بابەتانەی کە لەلایەن ڕابەری بزاڤی رزگاریخواز و سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانی و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران و سەرۆکی دیوانەوە دەخرێنە بەردەمی، هەروەها لە بارەشیانەوە، بڕیار و ئامۆژگاری و ئیجرائاتی زەروور دەست دەداتێ.

ـ دەسەڵاتەکانی سەرۆک ـ

ماددەی حەڤدە:

سەرۆک ئەم دەسەڵاتانەشی هەیە، لەوانەی کە لەگەڵ ماددەی (١٥) پازدەی ئەم یاسایەدا هاودژ نابن:
یەکەم: سەرۆک بۆی هەیە هەر لایەنێ کەوتبێتە ژێر رکێڤی ریقابەی داراییەوە بانگی بکا لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەندا بەشدار بێ لەو شتانەدا کە پێوەندیی پێوەی هەیە.
دووەم: سەرۆک لە کاتی زەروورەدا بۆی هەیە، چۆن خۆی بیەوێ فرمانبەرانی هەرێم و شارەزایان و پسپۆڕان و خاوەن توانستان لە ئیش وکاری ریقابەی داراییدا بەشدار بکات و ، لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنیشدا بەشداریان بکا بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێ بۆ ئەمەش خەڵاتی تایبەتییان پێ دەبەخشێ.
سێیەم: سەرۆک، یان ئەنجومەن، هەر کاتێ کاروباری ریقابە پێویست بکا بۆی هەیە فەرمان بدا دەست بکرێ بە پشکنین و تەدقیقکردنی مەسەلەو کاروباری دارایی.
چوارەم: سەرۆک بۆی هەیە داوای ئەم شتانەی خوارەوە لە وەزیری پێوەندیدار

یان لەهەر لایەنێ بە وەزارەتەوە نەبەسترابێ، بکات:

١ـ فرمانبەری سەرپێچیکار هەواڵەی لیژنەی بەرزەپتی بکا، یان بەپێی دەسەڵاتی خۆی سزایەکی گونجاوی بدا.

٢ـ لەو مەسەلانەدا کە لێپێچانەوەی تێدا ئەنجام دراوە، هەر زیانێ بەهۆی سەرپێچیی فرمانبەردەوە لە دایەرەکەی کەوتبێ، پێی بژێرێ.

٣ـ لە دادگا پێوەندیدارەکان دەعوای دژ بە سەرپێچیی دارایی بکاتەوەو بەدوویدا بچێ و دیوانیش دەبێ هەر مەعلومات و گەواهییەکی لەو سەرپێچییانەوە بەدەستەوە بێ بیدا بە لایەنی پەیوەندیدار.

٤ـ مەسەلەی جەریمەی دارایی کە ئاشکرا دەکرێ دەبێ بیدا بە سەرۆکایەتی داواکاری گشتی (الادعاء العام)ی هەرێم بۆ ئەوەی دەعوای گشتیی لەدژ دەست پێ بکا.

ماددەی هەژدە:

ئەگەر ناکۆکییەک کەوتە نێوان دیوان و لایەنێ کە کەوتبێتە ژێر رکێفی ریقابەی داراییەوە و، خۆیان یەکسەر بۆیان یەکلا نەکرایەوە، ئەوە، لەو بارەدا، سەرۆکی دیوان بۆی هەیە، تەواوی بابەتەکە بخاتە بەردەست رابەری بزاڤی رزگاریخوازو، بڕیاریش، بڕیاری ئەوەو دەبڕدرێتەوە.

ماددەی نۆزدە:

ئەم ئوسولّ و رەفتارانەی خوارەوە بە سەرپێچی کردنی ئەم یاسایە دادەنرێن:

١ـ ئیلتیزام نەکردن بە یاساو پیڕۆو رێنمایی و بەیاناتی داراییەوە.

٢ـ پشتگوێ خستن یا کەمتەرخەمی کە دەبێتە هۆی بە فیڕۆدانی دارایی گشتی یان زیادبوونی ئەرک و مەسرەف (کلفة) یان زیادبوونی خەرج یان بزربوون یا فەوتان.

٣ـ وەڵام نەدانەوەی نامەکانی دیوان، یان بەگوێ نەکردنی تێبینییەکانی، یان دواخستنی وەڵامەکان پتر لەو ماوەیەی کە بۆی دانراوە بەبێ ئەوەی هیچ مەعزەرەتێک هەبێ.

٤ـ شاردنەوەی کاری سەرپێچی، یان دواخستنی ئاگادار کردنەوەی دیوان لە

ڕەفتاری سەرپێچی.
٥ـ بەکار نەخستنی دەسەڵاتی یاسایی و ئیداری بۆ وەستاندنی پێ لێ ڕاکێشانی ڕەفتاری سەرپێچی و، بەربڕکردنی سەرپێچیکاران.
٦ـ جێبەجێ نەکردنی ئەو بڕیارو ڕێنماییانەی لە دەسەڵاتی ریقابەی داراییەوە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەردەچن.

ـ حوکمە کۆتاییەکان ـ

ماددەی بیستەم:

فرمانبەرانی دیوان، لەڕووی دامەزراندن و گواستنەوەو تەرفیعەوە دەکەونە ژێر حوکمی یاسای خزمەتی مەدەنی و یاسای میلاک و یاسای بەرزەپتیی فرمانبەرانی دەوڵەت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا پێچەوانە نەبێ.

ماددەی بیست و یەک:

ئەرک و فرمان و (ئیختیصاصی) بەڕێوەبەرایەتییەکانی دیوان بە پێڕۆ دیار دەکرێ.

ماددەی بیست و دوو:

سەرۆک بۆی هەیە، بە ڕەزامەندیی ئەنجومەن، ڕێنمایی پێویست بۆ ئاسانکردنی سەپاندنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دەربهێنێ.

ماددەی بیست و سێ:

هەر دەقێ پێچەوانەی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت، کاری پێ ناکرێ.

ماددەی بیست و چوار:

ئەنجومەنی وەزیران پێویستە حوکمەکانی ئەم یاسایە بخەنە کار.

ماددەی بیست و پێنج:

ئەم یاسایە لە ڕۆژی بڵاوکردنەوەی لە وەقایعی کوردستاندا، دەخرێتە کار.

د. ڕۆژ نوری شاوەیس

سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق